

Мұқаддас «Авесто» китоби Ватанимиз тарихшынғың әңгімелерінде жаңа манбалардан дандыр. Унинг маңынсы «Катый қонундар» дір, талқыни ҳам мазкур илохий кибадын нимадар ҳақида бахс жоритишниң билдирип турибди.

«Катый қонунлар» мажмусасы яратылғанғыннан үзін ажодларимизнің оюксак дід, койил қолары ақп-идрек, ібрагіті фаросат, үтә зияреклик хисплатлары жамулаш эканлығыдан далалатдир. Уларда нөбет істедід өз талант изи манаман деб турибди.

Зардұшт зардыштылған динининг асосчиси, пайғамбәр зән. «Зардұшт»нинг маңынсы «Зар», олтін, «түштір» түрдеган маңынның аングлатади. Демек, «олтін туяли» деган маңынса.

«Авесто»да Марказий Осиә, жумладан худумидиз халқарыннан түрмуш шароитлары тасвирланған. Сурғома деңгечінен, чорвачиқ, хунармандылар тарақкы қылғанғын, шүннингдек янги шахарлар, обод қышлоктар вүкүдеге келгендеги бағыттылардың аттылар. Аммо, ҳаётда бўлиб турдагидан жаҳжаллар, интизомизликлар, бебошиллар, зиддиятлар, кара-ма-каршишиллар, биз юкорида қайд этган яхши түрмушга халақтади берган. Шундай килиб, яхшилар билан ёмонлик ўтасидан зиддият күчайди. Адолат ва разолат, эзгулик ва ёвузилик, ҳаёт ва ўлим «Авесто»нинг баш мавзуди. Ҳаёт кураш, қарама-каршишиллар, зиддиятлар асосида курилғанғыннинг қайд этиши диккатта сазовордир.

Ахурамазда яхшиликтарнинг тимсоли, эзгуликтарнинг ижодкори, адолат, раҳм-шафкат, меҳр-оқибат, саҳоват, саҳийлик унга эш. Одамлар тўй, тинч, осоишта яшаша бўлди. Акримон унинг тескариси — ёвузлик тимсоли — ҳамма салбий иллаптарнинг ижодкоридир. Дев, ибис, шайтонлар — унинг измида, баъло-қозалор унинг килмиши. Гунохи азимлар — ёғлон-яшиллар, бўхтону-тұхматлар, бузишу-ўпирлишилар унинг куроли. Ахурамазда одамларни ўтиётлаб, асрар шундай дейді: «Мен эзгу фикр (ният)ларни, эзгу сўзларни ва эзгу амалларни ётириман. Мен маздаёсинген конунларига асосланган тартиб отларни улуглайман». Есін «Авесто»нинг иккінчи китоби, яъни бўлими бўлиб, унда 72 та ўйрікнома бор. Мазкур ўйрікномалар зардыштылған динининг тамомларни хисобланиб, унда бажарилши зарур бўлган қоидалардир. Ҳудди мана шу ўйрікномалардаги кўрсатмаларнинг ижроси мажбурий бўлган. Муҳокама килинмаган, балки фақат ижро этилган, бажарилган. Уларни мұқаддас билғанлар, азиз санаганлар. Этиқод шунчалик мустахкам бўлганлар, «Авесто»даги та-мойиллар, ўйрікномалар ва конун-қоидалар сузсиз бажарилган, уни факт бекаму күст

амалга оширганлар. Конун-қоидаларга амал қилиш олий даражада бўлган. Интизом жуда юқори бўлган. У ёки бу қоиданинг бажарилишида сұстакшылар, саналган. Ажодларимиздаги тартиб-интизомнинг олий даражада бўлганларига учун ҳам ҳамма жойда зафар қутилган, тўқулил ҳукм сурған. Тиланчилек катта гуноҳ ҳисобланниб, ҳақорат саналган, улардан жамият жирканган. Тартиб-коидага амал қилиш, интизом ажодларимизнинг мұқаддас бурчылардан, рион қылмаганлар, бузганлар каттини жазоланган. Жамияттада конун-қоиданинг

Озик-овкатни кўпайтириш, чорва молларининг мұллигига эрпишиш уларнинг мұқаддас бурчи саналган. Уларда ҳамма фойдалы иш билан машшул бўлган, ишкеслик, дагнасалик бегона. Фойдалы иш ажодларимизнинг бутун жисмига сингиб кетганлиги «Авесто»да мароқ билан кўйланган. Этиқод, инсоф дійнат, имон — ажодларимизнинг турмуш тарзининг мезони бўлган. «Кимки менга содик бўлса, — дейилган «Авесто»да, — энг яхши нарсага мушарраф бўлади, кимки содик бўлмаса, унга энг ёмон нарса насиб этади, менинг ақл-идреким ана шундай. Кимки мени — Заратуштран кувватласа, бунинг эвазига истаган барча нарсалар билан биргаликда бир жуфт соғин сигир ҳам олади».

Юкоридагилардан шундай хулоса чикарса бўлади, энг аввали бу жойда этиқодга давлат этилади. Китобда илгари сурилган гояларга содиклик, унга садоқат, унга риоя килиши кўзда тутиляпти. Мазкур жумлаларда, давлат этиувчи, маддий манфаатдорликни ҳам унунтаний иш ўйк... ... бунинг эвазига истаган барча нарсалар... ... ни олиш мумкин. Мазкур йўл энг таъсирчандир. Моддий манфаатдорлик доимо ўзининг ижобий натижаларини берган. Буюк ажодларимиз унинг моҳитини теран англаб, тўла тушишиб етганлар. Бунинг устига «бир жуфт соғин сигир» нинг қўшилиши нур устига альо нур. Яна бир нарсага этибиор бериш керакки, мазкур мукофот жуда кимматли, баҳоси жуда юкоридир. Айни вактда ўтмишошпаримизниң тўй, бўй-бадавлатларидан далолатдир.

Юкорида зикр этилган далиллар ажодларимизнинг түрмуш тарзини ҳикоя қилиб, уларнинг ахволидан ҳабар берапти. «Барча нарсалар билан таъминланған маңынси тўкинилек, тўклилек, сочинникинг интизоми, бирор тартиб-коиданинг ҳолатлари каттилек, яхшилар билан бўлганлар. «Сувга туфлагани учун 400 таёк уриш билан жазоланган. «Авесто»да ер, ҳаво, сув, кўёу — мұқаддас саналган. Экин экишини эъзолаганлар, кўт-барака, тўкин-сочинликнинг асоси деб билғанлар. «Олам гўзалиги дехқондан, дехқонликдан дейилган, — кимки ерга ургу қадабди, у одамийликка имон келтиради, яғона шу йўл ҳақиқат бўлиб, қолгани саробдири». Ажодларимиз түрмуш тарзидан адолат, тўғрилик, ҳақиқат устувор бўлган. Ҳатто ер очиши, янги ерларга уруғ қадаш ва унинг хосилини адолатли бўлиш ҳам инсоф билан амалга оширилган.

Мусоқул УСМОНОВ,
Тошкент Молия институти профессори.

БЕХЗОД ВА ШИРИН

(Достондан парча)

Шоир ва таржимон Олимжон Буревин «Аттоор» (1989 йил), «Илтифот» (1995 йил), «Заманшарийнома» (1996 йил), «Амир Темур» (1996 йил), «Гуруруда маддатимсоли» (1997 йил), «Мазнавиат ғуважоти» (1997 йил), «Аҳмад ал-Фарғоний» (1998 йил) китоблари национал чиқсан. Унинг таржимасида Абдураҳмон Жомийнинг «Юсуф ва Зулайх», «Лайи ва Мажнун», «Саломон ва Аబсол», «Насағийнинг «Қим зўр?» («Бахорёт»), Низомийнинг «Баққоқ ва тутика» ҳамда «Чор китоби асарлари китобхонларга тақдим этилган. Шоирининг «Туркӣ сулола», «Жалолиддин жасорати» достонлари пашара тайёрланмоқда.

Кўйида шоирининг буюк мусаввир, жаҳон тасвири санъатида ағсонани ҳақиқатга айлантириб туб буриши ясаган, ўз мактабини яратиб олам аҳлини лола колдирган монийкалар рассом Камолиддин Бехзод ҳаракатари ҳаётни тархни ва ижодий фолиантаги доир «Бехзод ва Ширин» ахолий, фалсафий-ишикӣ лирик достонидан айрим лавҳалар «Оқшом» муштарилилари эътибирига ҳавола этилмоқда.

Гоҳ нози оҳуо шери газанфар, Гоҳи қон исчио гоҳ мушкин анбар. Бош олиб кетши гоҳи Рустамнинг, Устига гоҳ тодек қўзашни гамининг! Фарзанди Суҳробни қатъ этиши, Манғун сунг саройни ташлаб кетши! Бехзодга айлард ӯзгача таъсир, Бехзод илҳом сияхайр тасвир. Унинг чизмаларин кўрса ҳар замон, Бўлиб Мирак Накқон қалъи чарогон, Берарди гоҳида унга маслаҳат, Бехзоддик кучайиб кундан-куп рағбат, Бўлиб устозига шилари мақбула, Ахалий шиларда сунғатишида ул! Хурсон давлатин маркази Ҳирот, Эди ўша маҳал фархи коинот! Темур ва Шоҳруҳдан қолган бир мерос, Дафъатига ишикни тоғди ҳам эъзоз! Буюк муаррихлар Мирхонд, Ҳондамир, Тархини ун қилиб, ағуриб ҳамир, Ҳирот ўғонда ёғанида бол, Ярайд ҳаршихин копи китоб. Шеърият байргони кўтариб баланд, Жомио Навоий бўйд аржуманд. Шарқда ер юзида бирорта шаҳар, Эсадси Ҳиротиден азиз, мўтабар. Тикланни ҳисобсиз қалъа девор, Бунчёдкорлик этип мухандис, мъемор, «Дағстлик bogdagi маҳсус, шукалом, Вафо шоҳидаги Навоий мудом», Доим бу шиларга бўлиб бошу қон, Унинг бош мемори Мираки Накқон, Бўлиб мезъорликда бу иш буриши. Чекилинг ранг тасвир тархидо иш бор, Ҳардан кўрилдиш саломат. Ҳардан кўрилдиш саломат. Шеърият байргони кўтариб баланд, Жомио Навоий бўйд аржуманд. Шарқда ер юзида бирорта шаҳар, Эсадси Ҳиротиден азиз, мўтабар. Тикланни ҳисобсиз қалъа девор, Бунчёдкорлик этип мухандис, мъемор, «Дағстлик bogdagi маҳсус, шукалом, Вафо шоҳидаги Навоий мудом», Доим бу шиларга бўлиб бошу қон, Унинг бош мемори Мираки Накқон, Бўлиб мезъорликда бу иш буриши. Чекилинг ранг тасвир тархидо иш бор, Ҳардан кўрилдиш саломат. Ҳардан кўрилдиш саломат. Шеърият байргони кўтариб баланд, Жомио Навоий бўйд аржуманд. Шарқда ер юзида бирорта шаҳар, Эсадси Ҳиротиден азиз, мўтабар. Тикланни ҳисобсиз қалъа девор, Бунчёдкорлик этип мухандис, мъемор, «Дағстлик bogdagi маҳсус, шукалом, Вафо шоҳидаги Навоий мудом», Доим бу шиларга бўлиб бошу қон, Унинг бош мемори Мираки Накқон, Бўлиб мезъорликда бу иш буриши. Чекилинг ранг тасвир тархидо иш бор, Ҳардан кўрилдиш саломат. Ҳардан кўрилдиш саломат. Шеърият байргони кўтариб баланд, Жомио Навоий бўйд аржуманд. Шарқда ер юзида бирорта шаҳар, Эсадси Ҳиротиден азиз, мўтабар. Тикланни ҳисобсиз қалъа девор, Бунчёдкорлик этип мухандис, мъемор, «Дағстлик bogdagi маҳсус, шукалом, Вафо шоҳидаги Навоий мудом», Доим бу шиларга бўлиб бошу қон, Унинг бош мемори Мираки Накқон, Бўлиб мезъорликда бу иш буриши. Чекилинг ранг тасвир тархидо иш бор, Ҳардан кўрилдиш саломат. Ҳардан кўрилдиш саломат. Шеърият байргони кўтариб баланд, Жомио Навоий бўйд аржуманд. Шарқда ер юзида бирорта шаҳар, Эсадси Ҳиротиден азиз, мўтабар. Тикланни ҳисобсиз қалъа девор, Бунчёдкорлик этип мухандис, мъемор, «Дағстлик bogdagi маҳсус, шукалом, Вафо шоҳидаги Навоий мудом», Доим бу шиларга бўлиб бошу қон, Унинг бош мемори Мираки Накқон, Бўлиб мезъорликда бу иш буриши. Чекилинг ранг тасвир тархидо иш бор, Ҳардан кўрилдиш саломат. Ҳардан кўрилдиш саломат. Шеърият байргони кўтариб баланд, Жомио Навоий бўйд аржуманд. Шарқда ер юзида бирорта шаҳар, Эсадси Ҳиротиден азиз, мўтабар. Тикланни ҳисобсиз қалъа девор, Бунчёдкорлик этип мухандис, мъемор, «Дағстлик bogdagi маҳсус, шукалом, Вафо шоҳидаги Навоий мудом», Доим бу шиларга бўлиб бошу қон, Унинг бош мемори Мираки Накқон, Бўлиб мезъорликда бу иш буриши. Чекилинг ранг тасвир тархидо иш бор, Ҳардан кўрилдиш саломат. Ҳардан кўрилдиш саломат. Шеърият байргони кўтариб баланд, Жомио Навоий бўйд аржуманд. Шарқда ер юзида бирорта шаҳар, Эсадси Ҳиротиден азиз, мўтабар. Тикланни ҳисобсиз қалъа девор, Бунчёдкорлик этип мухандис, мъемор, «Дағстлик bogdagi маҳсус, шукалом, Вафо шоҳидаги Навоий мудом», Доим бу шиларга бўлиб бошу қон, Унинг бош мемори Мираки Накқон, Бўлиб мезъорликда бу иш буриши. Чекилинг ранг тасвир тархидо иш бор, Ҳардан кўрилдиш саломат. Ҳардан кўрилдиш саломат. Шеърият байргони кўтариб баланд, Жомио Навоий бўйд аржуманд. Шарқда ер юзида бирорта шаҳар, Эсадси Ҳиротиден азиз, мўтабар. Тикланни ҳисобсиз қалъа девор, Бунчёдкорлик этип мухандис, мъемор, «Дағстлик bogdagi маҳсус, шукалом, Вафо шоҳидаги Навоий мудом», Доим бу шиларга бўлиб бошу қон, Унинг бош мемори Мираки Накқон, Бўлиб мезъорликда бу иш буриши. Чекилинг ранг тасвир тархидо иш бор, Ҳардан кўрилдиш саломат. Ҳардан кўрилдиш саломат. Шеърият байргони кўтариб баланд, Жомио Навоий бўйд аржуманд. Шарқда ер юзида бирорта шаҳар, Эсадси Ҳиротиден азиз, мўтабар. Тикланни ҳисобсиз қалъа девор, Бунчёдкорлик этип мухандис, мъемор, «Дағстлик bogdagi маҳсус, шукалом, Вафо шоҳидаги Навоий мудом», Доим бу шиларга бўлиб бошу қон, Унинг бош мемори Мираки Накқон, Бўлиб мезъорликда бу иш буриши. Чекилинг ранг тасвир тархидо иш бор, Ҳардан кўрилдиш саломат. Ҳардан кўрилдиш саломат. Шеърият байргони кўтариб баланд, Жомио Навоий бўйд аржуманд. Шарқда ер юзида бирорта шаҳар, Эсадси Ҳиротиден азиз, мўтабар. Тикланни ҳисобсиз қалъа девор, Бунчёдкорлик этип мухандис, мъемор, «Дағстлик bogdagi маҳсус, шукалом, Вафо шоҳидаги Навоий мудом», Доим бу шиларга бўлиб бошу қон, Унинг бош мемори Мираки Накқон, Бўлиб мезъорликда бу иш буриши. Чекилинг ранг тасвир тархидо иш бор, Ҳардан кўрилдиш саломат. Ҳардан кўрилдиш саломат. Шеърият байргони кўтариб баланд, Жомио Навоий бўйд аржуманд. Шарқда ер юзида бирорта шаҳар, Эсадси Ҳиротиден азиз, мўтабар. Тикланни ҳисобсиз қалъа девор, Бунчёдкорлик этип мухандис, мъемор, «Дағстлик bogdagi маҳсус, шукалом, Вафо шоҳидаги Навоий мудом», Доим бу шиларга бўлиб бошу қон, Унинг бош мемори Мираки Накқон, Бўлиб мезъорликда бу иш буриши. Чекилинг ранг тасвир тархидо иш бор, Ҳардан кўрилдиш саломат. Ҳардан кўрилдиш саломат. Шеърият байргони кўтариб баланд, Жомио Навоий бўйд аржуманд. Шарқда ер юзида бирорта шаҳар, Эсадси Ҳиротиден азиз, мўтабар. Тикланни ҳисобсиз қалъа девор, Бунчёдкорлик этип мухандис, мъемор, «Дағстлик bogdagi маҳсус, шукалом, Вафо шоҳидаги Навоий мудом», Доим бу шиларга бўлиб бошу қон, Унинг бош мемори Мираки Накқон, Бўлиб мезъорликда бу иш буриши. Чекилинг ранг тасвир тархидо иш бор, Ҳардан кўрилдиш саломат. Ҳардан кўрилдиш саломат. Шеърият байргони кўтариб баланд, Жомио Навоий бўйд аржуманд. Шарқда ер юзида бирорта шаҳар, Эсадси Ҳиротиден азиз, мўтабар. Тикланни ҳисобсиз қалъа девор, Бунчёдкорлик этип мухандис, мъемор, «Дағстлик bogdagi маҳсус, шукалом, Вафо шоҳидаги Навоий мудом», Доим бу шиларга бўлиб бошу қон, Унинг бош мемори Мираки Накқон, Бўлиб мезъорликда бу иш буриши. Чекилинг ранг тасвир тархидо иш бор, Ҳардан кўрилдиш саломат. Ҳардан кўрилдиш

